

Бюгюн - Малкъар халкъны жангырыууну кюню

Шабат кюн, тотурну ал айы (март), 28, 2020 жыл

№№ 35-36 (20769)

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankh.ru

ЗАМАНХ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ **ВРЕМЯ** ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В.Коквну Малкъар халкъны жангырыууну кюню бла АЛГЫШЛАУ

Къабарты-Малкъарны хурметли жамааты! Жыл сайын 28 мартта сыйлы датаны – Малкъар халкъны жангырыууну кюню белгилейбиз. Тарых кертлик бла тюзлок хорламай къалмазлыкларыны, Къабарты-Малкъарны халкъларыны араларында бирик, шүхлук эмда къырындашлык ёмюрлеге сакъланырыкларыны белгиси болгъан байрам бла сизни жюрегимден къызы алгышлайма.

Бюгюнюнде, билим жаны бла улуу бийликкеге жетген эмда ниет жаны бла чыныкъган малкъар халкъ келир заманга таукел атлайды, Къабарты-Малкъарны халкъларыны кеп миллетли юйюрюнде жангы жашауну къурайды,

шөндюню Россей бютюн кючлю эмда ырахматлы болуруна тийишли юлюшюн къшоады.

Жарсыуьга, быйыл жангы коронавирус ауруу жайылмаз кючюн мадарла этилгенлери бла байламлы къууанчы, той-оюн ишлени боша заманнга кечюрюрге тюшгенди. Республиканы жамааты аны анылар деп ийнама. Бир ниетли болсакъ, бириксек, не тюрлю къыйныкъланы да хорлапалыгъыбызга, тугуан Къабарты-Малкъарыбызны андан арты тутучулу айны эмда жашнай барыуун жалчыталыгъыбызга ишкисизе.

Республиканы битеу халкъына саулык, мамырлык, монгълук эмда ырахатлык тежейме.

Тарых шартла

Тюненени да унутмай, тамблагъа базынуулу къараргъа

1957-жылы 9 январьда СССР-ни Баш Советини Президиуму «Къабарты АССР-ни Къабарты-Малкъар АССР-ге тюрлендириуну юсюнден» Указ чыгаргъанды. Ол жыл 11 февральда уа малкъар, къарачай, чечен, ингуш, къалмак халкълары миллет автономияларны къайтарыуну юсюнден СССР-ни Баш Советини Президиуму Бегимлери закон къалгъанды. Андан сора тауула Орта Азиядан бла Къазахстандан аслам санда кечюч башлайдыла.

Алай бла 1957-1959 жыллада СССР-ни Битеу битеу да 35274 адам, къайтханды. Кеплери, ырысхыдан сора да, малла, мирзеу, къурулуш материалла да алып келгендиле. Тууар малладан 6940-сы, койладан бла эчкилерден 8930-су келтирилгендиле.

Къыралны бла республиканы башчыларына, молкю оючулагъа да кечюч келгенлени кеп тюрлю жумушларыны тамаларгъа тюшгенди. РСФСР-ни Министрлерини совети малкъар халкъны тугуан жеринде жашауну къуараргъа ахча болушукъ этиу жаны бла талай бегим чыгаргъанды.

Юйле ишлерге, эллини жангыртыр-гъа, мал сатып алыргъа да сурдала берилгендиле. Окъутууну, маданиятны, саулык саклауну эмда башха жашау

магъаналы объектлени аягы юсюне саклау, колхозла, совхозла къуруу къаранчланы къырал кеси боюнунга алгъанды. 1957 жылда сурдала алынган ахчагъа 2 минг журтну къурулуш башланганды, 7355 кой бла времьнка ишленгендиле.

1957 жылы 28 мартында уа республиканы Баш Советини сессиясында малкъар халкъны миллет автономиясын къайтарыу оюу этиледи. 1994 жылдан бери Малкъар халкъны жангырыууну байрамна саналады.

Ата журтнуа къайтханау окъуна калды къыбыз республиканы жашауну тири къошулганды. 1959 жылда мартта тери жерчи Советлеге – 513, КъМР-ни Баш Советине 15 таулу айырылганды. СССР-ни эмда РСФСР-ни къырал властьларыны баш органдарына Къуыйланы Къайсын, Муускаланы Шама эм Уналаны Чомай сайлангандыла. Къабарты-Малкъарны Баш Советини къуруу сессиясында Уналаны Чомай КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну председателине салынганды.

Тугуула республиканы правительствосунда да ишленгендиле. Ала беш ведомствогъа башчылыкъ этгендиле: МВД-гъа, Финанса министрствогъа, Жарыкъландыруу министрствогъа,

Госпланнга, Халкъны жумушларын жалчытуу министрствогъа. 1959 жылда улуу къуулукълада 100-ге жууукъ адамыгъа урунганды, гиче къуулукълада уа – 500-ден аслам. Тугуан журтнуа къайтханы бери озгъан жылларда миллетибизде атлары дуниягъа айтылган алимле, жазычула, аскер башчыла, суратчыла, артистле, политикле эмда къырал къуулукъчула чыкъгъандыла.

Бизинча аз санлы халкъны Совет Союзуну бла Социалист Урууну 12 Жигити, эки академиги, РАН-ны член-корреспонденти да болгъаны улуу жетишимди. Алты адамыгъа а РСФСР-ни Ленинни эм Къырал сауьгаларыны лауреатарыдыла. Талай журчыгъа бла артисте Россей Федерацияны сыйлы атлары берилгендиле.

Тамата тюрлю бла бирге илмугъа, чыгармачылыкъга спортка хунарлери болгъан жашларыгъа, къызларыгъа къошула бардыла. Аланы араларында миллетибизни эм республиканы атларын айддыр-гана кетдилю. Битеу бу шартла нени кергозгендиле – халкъыгъа къыйынлыкъ, зорлукъ сынагъан эсе да, бир заманда да келбюзлок, мекхеллик да этигенди, тарыхны да эсе туту, алгъа таукел атлайды.

ТЕКУЛАНЫ ЖАУА.

Кенгеш

Миллет проектлени чеклеринде кеп магъаналы соруула сюзюлгендиле

КъМР-ни Башчысы Казбек Кокв РФ-ни премьер-министри Марат Хуснуллинни таматалыгында бардырылган видеоселектор кенгешге къатышканды. Анда «Къоркъуусуз эм качествену автомобиль жолла» эмда «Жашау журт эм шахар болум» миллет проектке коронавирус жуькъан ауруу жайылыргъа къоркъуулу болумда жашауда къалай бардырылгъанлары сюзюлгенди.

Марат Хуснуллин экономикада тыгъшлагъа да къармай, къурулушуну айналыуу контролда тутаргъа кереклисин чертгенди. «Жолда жюрюнуо къоркъуусузлугъу» проектке энчи эс бурулганды. 2020 жылда уа анда белгиленген жумушлагъа 1,7 миллиард сом бөлөнеди. Быйыл регион магъаналы жолланы 150 километрин тыгълы жангыртыр-гъа, тапландыр-гъа, алада чыракъла ориентиргъа тийишлиди.

Бюгюнюнде 28 объект бла байламлы келишимле этилгендиле. Документлени жарашдырууну апрельге дери бошаргъа белгиленди. Быйыл толтуругъа белгиленген битеу жумушланы, он санда жоллада асфальтны салынуу да, кюз артына дери бошаргъа борчла салынгандыла. «Тийишли шахар болумну къурау» проектке

да кеп тюрлю жумушла белгиленгендиле. 2020 жылда КъМР-ни 39 элинде бла шахарында жамаут бирге жыйылгъан 33 майданни, кеп къалы койлени 124 арбазын тапландыр-гъа мурат барды. Алагъа 247,65 миллион сом къоратыллыкъды.

КЪАЙГЫРЫУ

Республикада аурууну жайылыуун тыяр ючюн битеу амалла хайырланыладыла

КъМР-ни Башчысы Казбек Кокв республиканы тириесинде коронавирус инфекцияны жайылыуун тыяр ючюн битеу оператив штебени информация арасында болгъанды. Мында башха-башха профиллини специалистле Къабарты-Малкъарда жашагъанлары сорууларына жууапла бердилю. Адамла билеклик этинуо излейди, карантин профилактика жаны бла эстериуени билдирге сюедиле, тапсыз эпидемиология болумлу

жукъган адамлага багъуу, медицина контроль излегенлеге, аурууналлагъа къарган медуучрежденилаланы ишлерин сюедиле.

Бюгюнюню кюннге болум: жарсыуьга, диагностика болгъан энта эки адам чыкъганды, 27-си медицинни контролыарында тюрчурча стационардадыла эм 689-су юйдеги карантиндедиле, аланы халлерин тинтгенлей турадыла. Асламла къатышхан тюбешу-

Энчи ырызлыкъ севлерин Казбек Кокв медицина ишчилеге, Роспотребнадзору, ич ишлени келечилерине айтханды. Ала бусагъатта, республикада жашагъанларыны къоркъуусулукъларын жалчыта, коронавируска къажалуу къда алчы сатырладыла. Къыралны Президенти Россей Федерацияны халкъына чакыруу сёзюнде салгъан борчланы юсюнден айта, КъМР-ни Башчысы жерлерин табын тургъан болум-

къыралладан къайтханауны юсеринден билдиредиле.

Регионну таматасы бюгюнюню болум контролда болгъанын чертгенди. Республикада битеу превентива амалла этилгендиле, алып айтханды, инфекция эм 2-чи номерли шахар больницада сусуланы алыр-гъа хазырдыла. 13 мартта коронавирусну жайылыуун тыярча оператив штаб, тюз халар билдирген информация ара къуаргъанлары айтханды.

Шендю бизни биринчи борчубу тол информация бериргиди эм жерлерин тапхан шартланы жашырмауду, - деп чертгенди Казбек Кокв. «Власть органдар республиканы коронавирусну жайылыуун тыярча битеу амалла хайырланадыла. Саулык саклау министрство, Роспотребнадзор

лени чеклеу жаны бла къошакъ амалланы юсюнден указгъа къол салгъанна, ол КъМР-ни Башчысыны сайындыла эм басма органдарда басаланганды.

Къабарты-Малкъарны тамата тюрлюсюне айттыр-гъа сюе: юйюгюзден чыкъмагъыз, юйюргюз бла болугъуз, асламлы тюбешулеге къошулмагъыз. Сиз кесигизни жангырлача сезмес ючюн, республиканы властьлары эм волонтерла жумушларыгъа къошакъ къараргъа хазырдыла. Республиканы граждандарындан да жууапалыкълкыны излейме. Бюгюнюнюде юйюр байрамланы халкъны жыйын бардырмагъыз эм юйюгюзден чыкъмагъыз къоркъуула. Он вирусну кенж жайылыу хайырланадыла, - деп эсепленгенди регион оючу.

лада ала эм керекли жумушла болгъанларын белгилегенди.

Коронавирусну жайылыуун тыяр ючюн этилген амалла – ала биринчи урукъда. Экинчиси – Президент коронавирусну жайылуу экономика зарарлагъа келтириге болугъун шарт анылагъаны себепли ол граждандаргъа, къыралны жашауну жалчытхан предприяттилагъа болушукъ этиу онгъаны белгилегенди. Биз шендю окъуна РФ-ни Президенти берген бижуркъланы терк топуруча, норматив-праволуакъланы хазырлагъа тийишли буйрукъла бергенбиз, - дегенди Казбек Кокв.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуну пресс-службасы.

Билдирю

Къууанч жыйылыула башха кезиуге кечюрюлгендиле

Къабарты-Малкъар Республиканы Маданият министрствосу республикада санитар-эпидемиология болум эм КъМР-ни Башчысыны 2020 жылда 18 мартта чыгаргъан «Къабарты-Малкъар Республиканы тириесинде бийик хозлыкъ эм коронавирус инфекцияны (2019-nCoV) жайылуун

тийиу ишле жаны бла къошакъ амалланы жашаууа кийирну» Указына тийишлиликле Малкъар халкъны жангырыууну кюнине хораланган байрамла башха заманнга кечюрюлгенлери билдирди. Заман беллиесе, аны юсюнден жамаутха алгъанды айттыр-гъадыла.

Тууган жерибизни суу татлы, ташы, агачы да ариу

Кавказгъа, журтубузгъа, юйге!..

Къалай бир къуанч барды суратдагы адамлары бетлеринде! Кеп жылладан бер жерлерине теримил турганын буюн керлерине тебиргендиле. Къолларындагы къызыл байракъла уа урунда болгудар ахшы жетишмилери ючюн берилгендиле.

Сурат 1957 жылы 16 апрелинде Кыргызстанда Кант станцияда алынганды. Ол жон аяллада жашаган тау улупаны къаууму Кавказгъа атланганды. Ала бир беге кеталмай, ашыргыра келген адамла да бардыла.

Суратны да артаракъ аладан бирини Атапланы Хусей жибериенди. Кочмезланы Шабганганды. Сакълагъан аны къызы Асият этенди. Суратны редакциягъа уа Акъ-Суудан Солтанланы Магоммет келтиргенди.

Суратдагыладан толу халарны Атапланы Хусей айткъанды. Ол билдиргенге керде, был барды да Фрунзе тиерсинде (шъдогою

Бишкек) Кант районда, Дмитриевка элде турганды. Калинин аты колхозда урунгандыла. Анда жез эли жети таулу юйю жашаганды.

Колхоз бек бай болганды. Кеп малла да тутканды. Ууакъ аккылыладан окуна оту мингден артыгы бар эди. Жерликде уа асламысында бал туз чоногдор есдоргендиле. Таулу ары тошюнню бир гектардан юк жон центнер алгандыла.

Кизимкиле келгенден сора уа таулу къызладан эни эвенюла, бригадала къуралгандыла. Ари дер алаи иш баша кюрешмегенликте, ала емюрлерни чоногдор есдорюл ебюрленгенден эс эки кере кеп тирик жайгандыла – гектардан 700-800 центнер. Атабийланы Любаны, Бабаланы Катны, Жабаланы Окяны эвенюлары хар заманда да алчыланы санында айтылып тургандыла.

Атабийланы Кажок, Атабийланы Жамал, Бабаланы Мураддин алчы механизаторла

адила. Аладан сора да, кеп таулула, малчыла болуп, ий жетишимлеге жетгендиле. Биргелерине жашаган малкярларыны иш келюлоккерини, адамлыкларыны, ишангылы кюншула болгъуларын жартып, дмитриевкыча Кавказгъа къайтхаланы жиялп ашыргандыла.

Аланы арасында колхозну председатели Бойко Вячеслав Анатольевич да болганды. Суратны ортасында кюрешме ордени баша олтуруп турганды уа. Аны сол жанындагы уа ой бичисе Вера Парфенова эм дагында эли баша сыйлы адамлары. Кюбузю жаш да оруслуду. Ол а школда музыкадан окуптаанды.

Презд тошден сора келюре керек эди, болсада адамла асыры ашыккъандан, эртенликке кеп юйю вокзалгъа чыгып, аны сакълап тургандыла. Ол жон журтларына къайтхаланы санында Дотупланы Мухажир, Назир, Ибрахим, Хасан,

Мыраланы Ахмат, Алеш, Мажиланы Мурат, Текуланы Халаш, Езданланы Мустафа, Жолаланы Камал, Кочмезланы Шахман, Созияланы Гадаш, Гелюкланы Исхакъ, Бачиланы Мухажир, Атапланы Рамазан эм дагында кеп башкала болгандыла.

Бери келгенеринден сора ол адамланы бир къаууму Кенделенге кетеди, жартылары Акъ-Суугъа. Жыйырма баша эки юйю а Урауныны торлендирилганды, школну аман болмазгъа да болушкъанды.

Аны не ючюн айтама, Кыргызстанда эл школда окуптанын ючюн манга бир кесек къыйналгъа тошгенди. Надежда Ивановна уа, мени баша эни къалып, сагъатла баша кюрешгенди, аны кюй, ойде халыбызны да соргъанлай турганды..

Биз а ол заманда жетезиле болуп бир окуптаны турганды. Аны да бизге атамны жанындан жуугъу

Ардан-архъ дагында бери башха тау элден кеп юйю кенделгенди. Аланы асламысы турганды орамгъа Балкжаран деп аталганды.

ОСМАНЛАНЫ Хыиса.

Тюзлюкню тохташдырыр ючюн къолундан келгенни аямагъанды

КМР да Адамны эркинликлери жаны баша улупоноченый, тарых имулары доктору, профессор Къабатыр Малкярны баша Къарачай-Черкесни имуларыны сыйлы къулукчусу, РФ-ни Социал билим беруу жаны баша академиясыны академиги, Имупланы Петровский академиясыны член-корреспонденти, бай сынау болган политик, жамауат адымы Зумакулланы Борис репрессиягъа тошген халкынын реабилитация этюге тийиши юлюшюн къошкъанды.

Зумакулланы Борис КМР АССР-ни Баш Советини Президиуму Председатели болуп турган Чобарланы Борис баш.

Ол Ата журтка 1956 жылда къайтханды. Нальчикде, кю номери школну бошп, педагогика училищеге киргенди. Айтылган кезиню Борис Мустаравич булай эсгереди: «Биринчи сентябрьде 10-чу класска келгениме, бардыла да севир этгендиле жангы окупгъа, кеси да таулу болгъанды. Да хау, ала 9 жылы бирге окуптандыла, бир бирини ий таныгъандыла, манга уа сагъайлп тобегендиле. Алай аз-аздан бирге жууша баша башладык, анга уа класс башчысы Надежда Ивановна Зарубина улуп себеплик этгенди.

Амамдан, эгечим Танзилядан сора, ма ол ушашгъылу, акъыллы, огъурлу орус тиширивуша бек ыралма. Ол къуучуланы манга кез къарамлары торлендирилганды, школну аман болмазгъа да болушкъанды.

Аны не ючюн айтама, Кыргызстанда эл школда окуптанын ючюн манга бир кесек къыйналгъа тошгенди. Надежда Ивановна уа, мени баша эни къалып, сагъатла баша кюрешгенди, аны кюй, ойде халыбызны да соргъанлай турганды..

Биз а ол заманда жетезиле болуп бир окуптаны турганды. Аны да бизге атамны жанындан жуугъу

убуз Умарланы Халимат бергенди. Бардыбыз да ол огсорулу таширивушу уллу ырызлыккъ эмда сойме-клик баша эсгерибиз. Ол, бизге жашар жер беглени баша къалмай, ашындан, ырыкъсынман да юлюш чыгаргъанлай турганды..

Зумакулланы Борис Эндан бери тынгылы билим алганды, кеп кулуклада ишлеп келеди. 80-90-чы жыллада уа анга репрессияны сынагъан халкыны реабилитацияла баша байланы ишлеге тюзюнле къагыштыргъа тошгенди.

КПС-ни Къабатыр-Малкяр окомуну биринчи секретарына, манга партияны сьезинде баша аны Ара Комитетини пленумунда эки кере селешенге тошгенди, тас этгенди ол кезиню Зумакул улуп - Ол заманда соргюнню сынагъан халкыны толусунай реабилитация этерге, союз эм Федератив органдары битеу законусу актларын кетериге, кечюнчолеге тас этген ырыкъларыны къайтарыргъа, пенсия ала жалчыту жаны баша мадарла табаргъа, киши жеринде тургандыларны юк къаути этип пенсия стажларына санаргъа керекди деп бек къаути айткъанды.

Биз елгилсиме, алай оно ишлеген кезинде уа Рос-

сейни правительствосу «Малкяр халкыгъа социал-экономика болушлук этюнню осюнден» бегимни къабыл бергенди. Аны хайрындан адамларыбыз компенсация алгандыла. Биз баша уа къыралны ол замандагы башчысы Борис Ельцин халкыбыздан кечгинлик тилегенди. Бизни миллетте уллу магъанын тутхан ол ишлеге Зумакул улупу да уллу къыйыны киргенди.

Халкыбыз ол къыйын жылларыны осюнден Борис Мустаравич бир нече китап да жазганды, ол санда «Час испытаний. Депортация, реабилитация и возрождение балкарского народа». «Из новейшей истории балкаров» кыргызча, 1944-2003. «Реабилитация: история, проблемы, решения». Битеу да бирге бу проблемгъа аталып алты монография баша талай илму статьясы басмалангандыла.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

Тюшю тюнюне айланнганды

Кыргыз тауну башында тохтап турганды юк кюйдорю къоыды дердады. Солтан, асыры суусадан, адыргыла къалыпды. Шешаны журжундан чыгарып, анда болган жылы эм татыуусу суу баша жаладан эринерини шибеге къойду. Ишлеге эри оны суудан топуралмазлыгын анылайды. Кюйлары да, къызыудан, кыргызкырыкны отаргъа унамай, жокю болуп, аралында жатадыла.

Жашчыкъ, тузларакъ керюннен суу баша жууун энтта бир кере чакълап, эски пазуакчынын жастыкты этип, ушаш жатды. Кесю бикилгени уа кунду эркин унадыла, жерини къызын кызы. Кызылуугу а, кеспери къызын кызы. Кызылуугу а, кеспери къызы барды.

Солтан суусадан къыйналады. алай шешагъа тиймейди. Сууну аргъа керекди. Сора келерин къысып, бир кесекден къалкыдыла. Тошкенде уа сойген Чегемини, къызыл ташы тобонден ургъан шудандыны кереди. Анда уа суу не заманда да, бек киси конлере окуна, бунча сууккъу, кеси да - бир татыуу!

Цаудандан чыгып, жырпал баргъан сууккъуну башында уа кенг чачыракълы мангала егенденди. Атасы Солтанчыкы аладан чешюшюк этерге койреттенди. Андан суу ичген алай жычууну диди Жашчыкъ. Сары-Тоюге бара туруп, андан къайта да, сойген шудандыны келип, аны суундан ичип, заукулукъ табылды. Ол жон кел а ол, тохтамай, аны къаты баша бир жетди, алында башын ичкенди, сууккъу суундан да ичмедди. Кыргызстанны исси юкюнню тобонде жетти. Ала ол кезинючюнню тобонде жата эдиле.

Унуп, келерини ачманлай а жашчыкны ол жон кез алына келди. Ол заманда сойген шудандыны бир уртам окуна этменегине жюргени асыры къыйналгъандан, жияргыны окуна келди. Сора, башын кетюруп, къойларына къарады. Ала уа ауларын къыйнылдата жата эдиле.

Кюн Къара-Таудан уа башлагъанды. Сюрюню къоабаргъа эмда кыргызкъысыган Къара сууну къатында орналган къоша элтирге заман болганды. Асыры суусадан а тевэр къырыу жюкю. Интирге сериюлп болушкучу, суусадан алай бек къысарыкъ тобонде деген акылыда жашчыкъ шешаны тауусады. Мытылп, татыуусу сууну

ичип бошгъандан сора Солтан турганды алайны къойла окуна ичмез эдиле, деп ойлады. Сора аппасыны айтханы эсине тошдо. Ол, турганды жерини осюнден хапар айта келип: «Ийсагъан, Чегем суундан бир уртам ебор эди», - деген эди муздакчыны.

Солтан киши жууал бералмазлыккъа Соруну кеси кесине энтта да берди: кырыкын турганды жерлеринден сууруп алып, таулуа емюре ойреналмазлыккъа кылмагъа нек келтирип атыды? Алай а, эрте-кеч болса да, халкы тауларына, арха сууларына къайтмай къалмазлыгын араларында уллу къулукчу да барды.

Ол псевздан тошленени алгышлайды, ата-бабаларыны жерлеринде тынчыракат жашарларын теждей.

Бу къууанчы халны кергенди Солтанчыкы жюргени жерийди. Бир нечча сазгъадан жерлешери баш машинада осюилп ол тевереке-башха кырал барды. Ма, турганды Чегемини! Машинадан секирип тошериги, сабийинде аны дайым къандыргъан суудан бир уртам этериги келди. Алай шюдерин къатында олтурган аппасы машинаны тохтагыргъа къоымды.

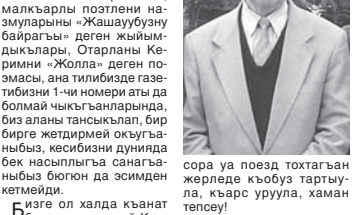
Бизге ол халда къанат Битип турганды Кавказгъа кечерге суйген юйюрлени ташмелери жарашдыла башлагъанда уа, жолгъа атлангыргъа асыры ашыккъандан, хар кюнубюз жылха узун керюнгенди.

Эки таулу бирге жолукъсала, биринчи селверин: «Келген келгенден не жапар билесе, къанан жолгъа атлангъа?» деп болганды. Ол кюне къалай къуанчыны эдиле. Жаш тилеге артыкъда. Хар бир бизни ахшы мурутларыбыз Кавказгъа баша, турганды жерибиз къалай бир эдиле.

Эсимделди. 1957 жылы кез башында хар элде, адамланы жийип, Кавказгъа къайтарыргъа хазырланганла баша селешип, бизни осюнобозден кечюнню айыбыз кетеригенини, ким къалай бир эдиле, мал атлангыкъ эсэ, тыйгъыч болмазлыгыны осюнден айтылганды.

Ма алай жюрек кетюроулукке атланганбыз Джамбулдан Кавказгъа. Псевзде мингденден сора уа, кесин айтас, жер билген жер айтханды, башкала эки этгенди. Андан

Эсимден, жюрегимден да кетмезлик сагъатла, кюнле

Кыралда политика жуулене юкюна келген эди улугъа-гитеге да жюрек ырахагыкъ. Бютюнда бек Ата журтка къайтыргъа кеп къалмай къарачайлы, малкярлары позлени назыларыны «Жашуубузуна байыргъа» деген жашчыкъларды, Отарланы Керимни «Жолла» деген поэмасы, ала тилибизде газетини 1-чи номери аты да болмай чыгыбгъандыла, биз ала танысманлап, бир битеу жеринде окуптанын байыргъа» деген жашчыкълар бек насиплыгъа санагъаныбыз буюн да эсимден кетмейди.

Бизге ол халда къанат Битип турганды Кавказгъа кечерге суйген юйюрлени ташмелери жарашдыла башлагъанда уа, жолгъа атлангыргъа асыры ашыккъандан, хар кюнубюз жылха узун керюнгенди.

Эки таулу бирге жолукъсала, биринчи селверин: «Келген келгенден не жапар билесе, къанан жолгъа атлангъа?» деп болганды. Ол кюне къалай къуанчыны эдиле. Жаш тилеге артыкъда. Хар бир бизни ахшы мурутларыбыз Кавказгъа баша, турганды жерибиз къалай бир эдиле.

Эсимделди. 1957 жылы кез башында хар элде, адамланы жийип, Кавказгъа къайтарыргъа хазырланганла баша селешип, бизни осюнобозден кечюнню айыбыз кетеригенини, ким къалай бир эдиле, мал атлангыкъ эсэ, тыйгъыч болмазлыгыны осюнден айтылганды.

Ма алай жюрек кетюроулукке атланганбыз Джамбулдан Кавказгъа. Псевзде мингденден сора уа, кесин айтас, жер билген жер айтханды, башкала эки этгенди. Андан

кёрдок. Сылтыран, Хунгучу, Адыр-Суу аууларгъа да башчыбыздан къарап, бизни баш саламалашхана керюндюле.

Алай жюрек кетюроуугъа эдиле башланды оюлган элини аягы осюне салыу. Бек алгъа хар ким, кичирек болса да (май бошла), кене жатмай жер бирденле, бахта эдиле. Биченликлени ташдан, чырындан тазалап, сугъардыла.

Андан сора уа ой ишлеу, журт салуу кезиню башланды. Мени ол конлени осиме тошюрсом, адамларыбызгъа кене жатмай таш, агъач ташыргъа, кирпич этерге алай бир кюп къаыдан чыгъа болур эди деп, сейр этем.

1957-1960 жыллада кой ишлерге, журтну жангыргъа кюрешмеген жангыз бир юйюр да болмаз эди. Андан сора да, оюлган кепорлени, бузулган жолланы ишлерге, биченликлеге суу чыгарыргъа, илпилле къазаргъа керек болганды.

Кюндар ишни уа бир тюрюлгу гузавалыкъ, къауагъа, даулаш болмай тамамлагъандыла элилериле. Юй ишлерге бир бирлерине кезуге бармагъан хазна адам болмагъанды ол кезинде эде. Айхад кой ол кезиню ачган усталта, таш къалуучула, кой сортоучулук керек эдиле. Эдиле алай усталкыла, биз болган жашчыла, не аз да он тобыл, бир бирге болушмай бир конлени да оздурла болмаз эдиле. Тюз кеси элилерибизден башха тышындан усталта келди да билмейме.

Алай баша къуралганды Огъары Бахсан ол кечюнчолукден къайтхандан сора. Ол бунга атта, алгын заманлада, уллу туюлдоу. Алай

жашуу къолайы, адетикерек болса уа тузуну элдендэн бир болса барды. Мында бир беге жуукъу жетмеген, бир бирлери баша байланмагъан хазна юйюр жюкюду. Ол да жарашулуучыла жашаргъа, аманлыккъ ишледен керик болургъа себеплик этеди.

Биринчи кечюн келген заманда эде фатеген чыракъ жандырганбыз. 60-чы жылладан берди элек-трокоч барды. 2001 жылда уа элге табыгъат газ келгенди. Алгын жолларыбыз чунгурулу, тевели болуп автомашинаны къыйналп жюрген эсе, элини юсю баша Бахсан-Тер-кюп къырпач жон эздю. Суу эз хар юйюню къатына келгенди.

Адыргъа, хар тау элденде, мында да эллик ишле кепюнде. Биз керек келген къыйынлыкларгъа къаргандыла, аланы кепюсю иш келлю, бир ниетли эллилерибизни къолярындан келмезлик проблемала туюлдоуле. Мехелликни куюу, тевели болуп жыллада, ишни къолагъа алгыргъа керекди.

Эл заманда къыралны жанындан болушлук да болур. Эндиге дери да ол болушлук болмай къалмагъанды. Эсимдеди, кеп юйюрге къарладан суудагъа ачха алып, кой ишленелери. Ол санда биз да. Артеда уа ачханы халкы да кесюнен тилегенди. Аны уа кечюн келгенге уллу болушлук болганды.

Кертиди, элибизде орта школдан, почтадан, медунктдан башха къырпач уречденге, предприяте болмагъаны ишчилерге тудурады. Ким биледи, элини хайт деген жашларыны, къармашып, биргилип, администратцияны башчылыгында ишни жерле ачылыра этер эсе уа.

ТЕММОЛАНЫ Мухаддин.

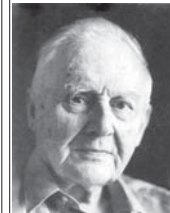
Кюлийаланы Шууаны жашы Къайсын – КъМР-ни халкъ поэти, Лени атлы премияны, СССР-ни Къырал саугъасыны, РСФСР-ни Горький атлы къырал премиясыны да лауреаты.

Мечиланы Беккини жашы Къазим – КъМАССР-ни искусстволарыны сыйлы кыулукъусу, малкъар поэзияны мурдорун салгъан.

Otarlany Saramyrazyny жашы Керим – КъМР-ни халкъ поэти, КъМР-ни Къырал саугъасыны лауреаты.

Энейланы Алийни жашы Тимур – РАН-ны академиги, совет эм росвийли алим, космонавтика эм космогония жаны биз терия эм прикладной мурдорлу программаланы автору, Ленин, Демидов, Цандер атлы премияланы лауреаты.

Залиханланы Чокканы жашы Михаил – РАН-ны академиги, Социалист Урунуну Жигити, СССР-ни эм Россейни кырал саугъаларыны лауреаты, география имлуланы доктору.

Беккиланы Юсюнню жашы Азрет – РАН-ны член-корреспонденти, хау болумла эм квантовый радиотизика жаны бла белгили алим, техника имлуланы доктору, «Созвездие» концерни генералны директору, Россейни кырал саугъасыны лауреаты.

Байсолтанланы Юсюнню жашы Алим – лётчик, Совет Союзну Жигити.

Уймайланы Махаметгериини жашы Мухажир – Совет Союзну Жигити.

Гуртуланы Исмайылны жашы Берг – КъМАССР-ни халкъ жазуучусу, КъМР-ни искусстволарыны сыйлы кыулукъусу.

Шахмыраланы Османны жашы Саид – КъМР-ни халкъ поэти, КъМАССР-ни школуну сыйлы устазы.

Залийханланы Жюносно жашы Жанакъайыт – кырал эм жамауат кыулукъучу, КъМАССР-ни халкъ жазуучусу, РСФСР-ни культуарасыны сыйлы кыулукъусу.

Халкъыбызны бетин чыгъаргъан инсанла

Деменгили ишлери, фахмулу чыгъармалары бла битеу Россей, андан тышында да белгили болган, халкъыбызны бетин чыгъарган инсанларыбыз бизде аз тойюлдюле. Аланы юслеринден бу номерде кереклисича жазарга угъай, суратларын сыйындырырга окъуна амал жокъду. Алай бир-бирлерини атларын энта сагъынмай болалмайбыз.

Otarlany Magometni жашы Омар – жыры, КъМР-ни эмда КъЧР-ни да халкъ артисти.

Зумакъулланы Мустафаны жашы Танзила – КъМР-ни эм КъЧР-ни халкъ поэти, РСФСР-ни Горький атлы Къырал саугъасыны, КъМАССР-ни кырал премиясыны да лауреаты.

Макытланы Исхакъны жашы Сафар – КъМР-ни халкъ поэти, КъМР-ни Къырал саугъасыны лауреаты, КъМАССР-ни эм РСФСР-ни культуарларыны сыйлы кыулукъусу.

Келеметланы Исмайылны жашы Шохайыб – Социалист Урунуну Жигити.

Улбашланы Исмайылны кызы Зулейха – Социалист Урунуну Жигити.

Моллаланы Якубну жашы Шарифудин – Социалист Урунуну Жигити.

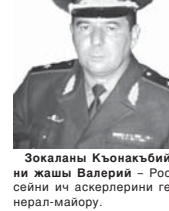
Деппуланы Сафарны жашы Хаким – Совет Аскерни генерал-майору, танкист.

Беппайланы Узейирни жашы Суфиян – Совет Аскерни генерал-лейтенанты.

Зокаланы Къонакбийни жашы Валерий – Россейни ич аскерлерини генерал-майору.

Бабаланы Къайтырзаны жашы Солтан – Ич ишлерни генерал-майору, СССР-ни ич ишлерини сыйлы кыулукъусу.

Улбашланы Исмайылны жашы Мутай – РСФСР-ни халкъ артисти, КъМАССР-ни сыйлы артисти.

Къулбайланы Къубадийни кызы Людмила – РСФСР-ни халкъ артисткасы, РСФСР-ни сыйлы артисткасы, КъМР-ни Къырал саугъасыны лауреаты.

Кукулканы Шабазны жашы Магомет – КъМАССР-ни, РСФСР-ни да халкъ артисти, РСФСР-ни сыйлы артисти.

Жаңгоразланы Дауутну жашы Ибрагим – Социалист Урунуну Жигити.

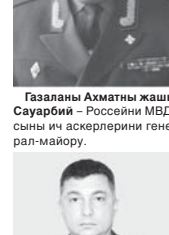
Уймайланы Хусейинни кызы Фазика – Социалист Урунуну Жигити.

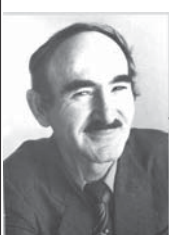
Аттоланы Харуну жашы Салих – Социалист Урунуну Жигити.

Газаланы Ахматны жашы Саурбий – Россейни МБД-сыны ич аскерлерини генерал-майору.

Аттоланы Мажитни жашы Борис – КГБ-ны генерал-лейтенанты.

Жанатайланы Къапланны жашы Исмайыл – Россей Федерацияны, Къабарты-Малкъарны да сыйлы артисти, республиканы Къырал саугъасыны лауреаты.

Таукейланы Малкъарбийни кызы Галина – Россей Федерацияны, КъМАССР-ни да сыйлы артисткасы, Къарачай-Черкесни халкъ артисткасы.

Улбашланы Жанибекни жашы Азвор – жыры, КъМР-ни халкъ артисти, КъМАССР-ни сыйлы артисти.

Езденланы Марияны, Моллаланы Зукайны кызы – Социалист Урунуну Жигити.

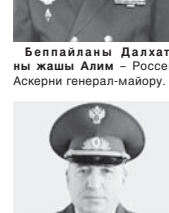
Чыгырланы Магометни кызы Шамкызы – Социалист Урунуну Жигити.

Тетууланы Жюносноны жашы Шамсудин – Социалист Урунуну Жигити.

Къарчаланы Жекерияны жашы Харун – ФСБ-ны генерал-майору, Россейни контрразведкасыны сыйлы кыулукъусу, Къоркъуусулукъуну Россей академиясыны академиги, экономика имлуланы кандидаты, профессор.

Къулбайланы Мухажирни жашы Руслан – полицияны генерал-майору.

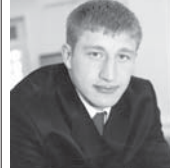
Бапыналаны Абдулкеримни жашы Зариф – Россей Федерацияны, Къабарты-Малкъарны да сыйлы артисти.

Юсюнланы Алийни жашы Хамид – Россей Федерацияны, Къабарты-Малкъарны да сыйлы артисти.

Ахматланы Ахматны жашы Зейтун – Россей Федерацияны сыйлы артисти, Къабарты-Малкъарны Къырал саугъасыны лауреаты.

Аккайланы Магометни жашы Хаджи-Мурат – ауур атлетикадан Россейни тогуз кере чемпиону, 2004 жылда Олимпияда оюнланы ююмиз призеру, 2008 жылда – думмакъ призеру, 2011 жылда думиняны чемпионумз Европаны чемпиону.

Доттуланы Жамалны жашы Ахмат – профессионал боксдан думиняны интерконтинентал чемпиону, Россейни – тёрт кере, Кюнчыгыш Европаны да эки кере чемпиону.

Ёлмезланы Мукайны жашы Абдул-Халим – думиняны бек бийик тауу – Эверестте (бийиклиги 8848 м.) - эки кере да чыкъган таулу жаш.

Хаджиланы Тагирни жашы Азвор – 2012 жылда Эверестте чыкъганды.

Аккайланы Алимни жашы Азнаур – 2017 жылда майда Эверестте чыкъганды.

Сөзлеген эсе бек ийнандыргъан, халны ачыкъ кёргюзтген суратла

МЕМОРИАЛ ЖЕРТВАМ РЕПРЕССИИ БАЛКАРСКОГО НАРОДА

Мечиланы Казимни жангы эсертмеси.

«Къайсыннга жюз атла» мемориал комплекс.

Огъары Малкъарда спорткомплекс.

Огъары Жемталада жангы школ.

ХАЛКЪЫБЫЗ ЖЫЙЫРМАНЧЫ ЁМЮРДЕ КЁП КЪЫЙЫНЛЫКЪ СЫНАПЪ-АН ЭСЕ ДА, АХЫРЫНДА КЪЫРАЛЛЫГЪЫ КЪАЙТАРЫЛЫП, АНЫ НАМЫСЫНА ЭНЧИ БАЙРАМ ТОХТАШДЫРЫЛГЪАНЫ ДА УЛЛУ НАСЫПДИ. ШАРТ БЕЛГИЛЕП АЙТАСЪКЪ, АНДАН БЕРИ КЪАЙДА ДА УЛЛУ ТЮРЛЕНИУЛЕ ЖАЛЧЫТЫЛГЪАНДЫЛА, КЁП ИШЛЕ ТАМАМЛАНГЪАНДЫЛА. ГАЗ БАРМАГЪАН БИР ЭЛ КЪАЛМАГЪАНДЫ, КЁПЮРЛЕ, ЖОЛЛА, ЖУРТЛА, МЕКЯМЛА САЛЫНГЪАНДЫЛА. АЛАГЪА КЪОШУЛА ДА БАРАДЫ. КЪЫСХАСЫ, СӨЗЛЕДЕН ЭСЕ БЕК СУРАТЛА ИЙНАНДЫРЫЛА ДЕГЕН АКЪЫЛДА АРТ ЖЫЛЛАДА ЖЕРЛЕРИБИЗДЕ БОЛДУРУЛГЪАН ТЮРЛЕНИУЛЕГЕ ШАГЪАТЛЫКЪ ЭТГЕН СУРАТЛАНЫ КЪАУУМУН БАСМАЛАЙБЫЗ.

Хушто-Сыртха газ келди!

Шёндого Бабугент.

Къашхатауда Маданият юй.

Акъ-Сууда спорткомплекс.

Хабзада фельдшер-акушер пункт къууанчы ачылгъан кезиу.

Эл-Тюбюнде межит.

Чирик кёзде Дайвинг-ара.

Элбрусда жангы канат жол.

Элбрусда «Балкария» къонакъ юй.

Кёнделенде Улакъланы Жамалны атын жюрюттен парк.

Акъ-Сууда сабий сад.

